УДК 347.9
DOI: 10.33098/2078-6670.2019.7.19.114-121

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У МАЛОЗНАЧНИХ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ В УКРАЇНІ

Шулятицький Святослав Ігорович,
юрист юридичного відділу університету, викладач кафедри цивільного права і процесу Приватного вищого навчального закладу Університету Короля Данила
вул. Євгена Коновальця, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна
e-mail: sviatoslav.shuliatytskyi@iful.edu.ua

Мета. *Метою роботи є проаналізувати особливості надання безоплатної правової допомоги у малозначних цивільних справах, виявити проблемні аспекти надання такої допомоги з урахуванням судової практики, визначити перспективи удосконалення даного різновиду правової допомоги.*

Методика. *Методика включає комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу та формулювання відповідних висновків та рекомендацій. Під час дослідження використовувались наступні* ***методи*** *наукового пізнання: термінологічний, функціональний, системно-структурний, логіко-нормативний.* ***Результати:*** *в процесі дослідження визнано, що безоплатна правова допомога у малозначних цивільних справах відіграє важливу соціальну роль у сфері захисту прав людини і громадянина в Україні та має ряд особливостей, які суттєво відрізняють даний вид правової допомоги від інших різновидів правової допомоги. Незважаючи на це окремі недоліки законодавчого регулювання та судова практика правозастосування в Україні часто нівелюють можливість отримання громадянами даної правової допомоги та суттєво знижують ефективність її надання, що вимагає визначення пропозицій щодо удосконалення законодавчого регулювання даного правового інституту.* ***Наукова новизна.*** *В процесі дослідження визначено та систематизовано основні особливості надання безоплатної правової допомоги у малозначних цивільних справах, виявлено недоліки правового регулювання даного правового інституту, а також висловлено пропозиції щодо удосконалення окремих положень законодавства щодо спрощення доступу до безоплатної правової допомоги у цивільних справах та підвищення ефективності її надання.* ***Практична значимість.*** *Результати дослідження може бути використано у правотворчій та правозастосовній діяльності при наданні безоплатної правової допомоги у малозначних цивільних справах.*

Ключові слова: *безоплатна правова допомога, малозначні справи, малозначні спори, доступ до правосуддя, правнича допомога, малозначні цивільні справи.*

© Шулятицький С.І., 2019

Sviatoslav Shuliatytskyi
Lawyer of Legal Department of University, Department of Civil Law and Process Private Higher Educational Institution King Danylo University,
Yevhen Konovalets Street, Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine
e-mail: sviatoslav.shuliatytskyi@iful.edu.ua

FEATURES OF FREE LEGAL AID PROVISION IN MINOR CIVIL CASES IN UKRAINE

Purpose. *The purpose of the article is to analyze the peculiarities of provision of free legal aid in minor civil cases, to identify the problematic aspects of providing such assistance in the light of judicial practice, to determine the prospects for improving this type of legal aid.*

Methodology. *The methodology includes a comprehensive analysis and synthesis of available scientific and theoretical material and the formulation of relevant conclusions and recommendations. During the research, the following* ***methods*** *of scientific knowledge were used: terminological, functional, system-structural, logical-normative.* ***Results:*** *in the course of the study, it was recognized that free legal assistance in minor civil cases plays an important social role in the field of protection of human rights of citizens in Ukraine and has a number of features that significantly distinguish this type of legal aid from other types of legal aid. Despite this, some of the disadvantages of legislative regulation and judicial practice in Ukraine are often offset by the possibility of obtaining legal aid by citizens and significantly reducing the effectiveness of its provision, which requires the definition of proposals to improve the legislative regulation of this legal institution.* ***Originality.*** *In the course of the research, the main features of provision of free legal aid in minor civil cases were identified and systematized, the shortcomings of the legal regulation of this legal institution were identified, and proposals were made to improve certain provisions of the legislation on the facilitation of access to free legal aid in civil cases and to increase the efficiency of its provision.* ***Practical significance.*** *The results of the study can be used in law-making and law enforcement activities when providing free legal aid in minor civil cases.*

Key words: *free legal aid, minor cases, minor debates, access to justice, legal assistance, minor civil cases.*

Постановка проблеми. Новою редакцією Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України від 15.12.2017 р. у цивільне судочинство України запроваджено принципово нову категорію справ, які підлягають розгляду в особливому порядку – малозначні справи. Розгляд і вирішення таких справ характеризується особливою спрощеною процедурою, винятками щодо представництва та рядом інших ознак, які в процесі запровадження у судовій практиці викликали ряд ускладнень щодо їх правозастосування. В той же час, малозначні справи та їх справедливий розгляд відіграють важливу соціальну роль щодо забезпечення доступу громадян до безоплатної правової допомоги у цивільних справах. Це зумовлює необхідність дослідження особливостей, проблем та перспектив надання безоплатної правової допомоги у малозначних цивільних справах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним та практичним аспектам надання безоплатної правової допомоги свої праці присвятили Є. Ю. Бова, Т. Б. Вільчик, Н. С. Дубчак, М. В. Дулеба, А. О. Галай, В. А. Єлов, В. В. Заботін, Р. С. Кацавець, В. М. Кравчук, В. С. Личко, М. Т. Лоджук, Ю. І. Матвєєва, О. Л. Соколенко, В. В. Стаднік, М. В. Стаматіна, А. П. Чернега, Н. В. Хмелевська, Ю. Т. Шрамко, В. П. Янишен та ін. Окремим питанням судового розгляду малозначних справ присвячені наукові дослідження Б. І. Гулька, І. О. Ізарової, Н. Панича та ін. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених безоплатній правовій допомозі,

питання щодо особливостей надання безоплатної правової допомоги у малозначних цивільних справах потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Визначити основні особливості надання безоплатної правової допомоги у малозначних цивільних справах в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02 червня 2011 р. №3460-VI (далі – Закон № 3460-VI), *безоплатна правова допомога* – правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел. *Безоплатна вторинна правова допомога* – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.

15 грудня 2017 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 2147-VIII (далі – Закон № 2147-VIII).

Нова редакція Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України від 15.12.2017 р., ознаменувала собою новий етап реформування цивільного судочинства в Україні, та серед інших численних новел запровадила новий правовий інститут «малозначні справи». Так, пункти 1-2 ч. 6 ст. 19 ЦПК України, визначають, що для цілей цього Кодексу *малозначними справами* є: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п’ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Запровадження даного інституту в Україні є продовженням імплементації європейських стандартів у сфері судочинства. Так, на загальноєвропейському рівні центральним джерелом права для «small claims» (малих позовів) є Регламент (ЄС) № 861/2007 Європейського Парламенту та Ради від 11 липня 2007 року, що встановлює європейську процедуру розгляду «малих вимог». Даний акт включає чотири додатки з формами, спрямованими на стандартизацію письмового (як правило) провадження у справах про малі вимоги [8, с. 53-54].

Очевидно, що запровадження малозначних справ має особливе значення для системи безоплатної правової допомоги, оскільки більшість звернень громадян підпадає під критерії, які дозволяють віднести цивільні справи до малозначних, що повинно сприяти доступу до ефективного правосуддя.

Слід проте відзначити, що з набранням чинності новою редакцією ЦПК України виникли певні неузгодженості між його положеннями та положеннями Конституції України, профільного Закону № 3460-VI, які ускладнюють, а в окремих випадках унеможливлюють отримання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільних справах.

Так, законодавець, запровадивши в цивільний процес новий інститут «малозначні справи», не дав однозначного визначення цього поняття. З даного приводу слушною є позиція І. О. Ізарової: «Використаний термін «малозначні» доволі специфічний, оскільки значення справи для заявника не залежить від його ціни або складності розгляду і навряд чи варто ділити справи на значні та малозначні» [2, с. 18]. Очевидно, що «малозначність справи» визначається саме з погляду законодавця, як набір критеріїв, які дозволяють виокремити серед інших цивільні справи незначної складності, які можуть бути розглянуті судом в спрощеному порядку, однак видається доцільним законодавчо закріпити термін «малозначні справи».

Інша неузгодженість випливає із положень Конституції України, у якій в ст. 131^2 зазначено, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а

також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена. В той же час, ч. 2 ст. 60 ЦПК України поширює термін «малозначні справи» на спори, що виникають з трудових відносин, а також справи у малозначних спорах.

Таким чином, Конституція України містить термін «малозначні спори», в той же час ЦПК України містить термін «малозначні справи», який є більш широким поняттям, оскільки до прикладу, може тлумачитися і як такий, що може застосовуватися не тільки до справ позовного провадження. Тому доцільно узгодити дані термінологічні неузгодженості і застосовувати один термін – або «малозначні спори», або «малозначні справи».

В той же час, слід погодитися із думкою Н. Сакари, яка відзначає, що право на доступ до правосуддя може порушуватися через обставини, які «можна охарактеризувати як практичні перешкоди, які є певною мірою аномаліями, наявність яких завжди призводить до порушення п. 1 ст. 6 Конвенції». До цієї групи перешкод, Н. Сакара обґрунтовано відносить неможливість отримання безоплатної правової допомоги [5, с. 79]. ЄСПЛ у цьому контексті виходить із того, що вона може надаватися як фізичним, так і юридичним особам з урахуванням обставин конкретної справи, зокрема й важливості питання, що розглядається, для заявника; складності відповідного закону та процедури й здатності заявника ефективно себе захищати, тобто чи зможе він самостійно без допомоги адвоката належним чином представити свою позицію [5, с. 79].

В Законі № 3460-VI залишено без змін термін «безоплатна правова допомога», в той же час в ЦПК України та Конституції України використовується термін «правнича». Так, до прикладу, у ст. 132-1 Конституції закріплено, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура, а у ст. 62 ЦПК України зазначено, що довіреність фізичної особи, за зверненням якої прийнято рішення про надання їй безоплатної вторинної правничої допомоги, може бути посвідчена посадовою особою органу (установи), який прийняв таке рішення. Тому на практиці доручення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги (ч. 3 ст. 21 Закону № 3460-VI), може бути не визнане документом, що підтверджує повноваження представника, оскільки відповідно до абзацу 3 ч. 2 ст. 62 ЦПК України має надаватися саме «безоплатна вторинна правнича допомога».

Згідно пункту 1 ч. 1 ст. 274 ЦПК України, малозначні справи розглядаються у порядку спрощеного позовного провадження. Даний вид провадження характеризується рядом особливостей щодо порядку розгляду, представництва тощо.

Так, згідно ч. 2 ст. 60 ЦПК України, під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених у статті 61 цього Кодексу. Таким чином, ЦПК України містить виняток із загального правила щодо права бути представником у суді лише адвоката.

Водночас набула поширення практика, коли суди відмовляють у вступі до процесу представникам, в тому числі працівникам системи безоплатної правової допомоги, які не мають статусу адвоката. В більшості випадків мотиви такої відмови зводяться до посилання на те, що «представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом». Так, в ухвалі від 02.04.2019 р. у цивільній справі № 274/3912/18 Бердичівський міськрайонний суд Житомирської області мотивує відмову у задоволенні заяви про розгляд справи в спрощеному провадженні та допуск до участі в судовому засіданні представника, який не є адвокатом: «Положеннями ст. 15 ЦПК України визначено, що учасники справи мають право користуватися правничою допомогою. Представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом… Згідно ст. 277

ЦПК України питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження суд вирішує в ухвалі про відкриття провадження. Частина друга вказаної статті закріплює право (а не обов'язок) суду визначати про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження. В судовому засіданні 12.02.2019 р. вирішено питання про відмову у допуску ОСОБА_4 до участі у вказаній справі та роз'яснено, що позивач має право на професійну правничу допомогу адвоката… (ч. 4 ст. 62 ЦПК України)» [6].

В ухвалі Татарбунарського районного суду Одеської області від 12.02.2019 р. у цивільній справі № 495/10192/16-ц міститься наступна мотивація відмови у допуску представника, який не мав статусу адвоката: «Вирішуючи питання щодо допуску до участі у справі представників відповідача … за довіреностями …, суд керується положеннями ст. 60 ЦПК України (набрали чинності з 01.01.2019 відповідно до підпункту 11 пункту 161 розділу XV Конституції України), яка визначає, що представником в суді може бути адвокат або законний представник, а інші особи можуть бути представниками лише у справах, що виникають з трудових відносин, та малозначних справах. Вказана справа, за переконанням суду, не відноситься до категорії малозначних, оскільки складається з 3-х томів, зачіпає інтереси певної кількості фізичних та юридичних осіб, з 2016 року перебувала на розгляді декількох суддів …, до того ж, до 01.01.2019 року представники відповідача … взагалі не були її учасниками, а відтак, правових підстав для допуску їх до участі у справі, суд не вбачає» [8].

Таким чином, у випадку вирішення питання про можливість здійснення представництва у цивільних справах представниками, які не є адвокатами, надзвичайно важливою є відповідність справи всім критеріям малозначності, а також належне обґрунтування представниками можливості своєї участі у розгляді справи. Особливо актуальним це питання є для представників громадських організацій (в тому числі правозахисних), які не завжди є адвокатами, але володіють достатніми знаннями та навичками щодо ефективного захисту громадян, та студентів-консультантів юридичних клінік закладів вищої освіти, які під керівництвом досвідчених фахівців набувають необхідних практичних навичок майбутньої юридичної професії.

Видається доцільним деталізувати на законодавчому рівні можливість участі у малозначних справах представників, які не є адвокатами, прямо закріпивши це право за працівниками центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, представниками громадських організацій (в тому числі правозахисних), а також консультантами юридичних клінік. Це, не лише розширить можливості учасників справи отримати вторинну правову допомогу у формі представництва у суді, а й серед іншого, сприятиме громадському контролю за сферою правосуддя; набуттю особами, які в майбутньому планують отримати статус адвоката, практичних навичок участі у судових засіданнях. На даному ж етапі, при вирішенні питання щодо віднесення (невіднесення) цивільної справи до малозначної, є високий ризик оціночних суджень зі сторони суду, що практично нівелює можливість альтернативи представництву адвокатами.

Слід звернути увагу на те, що згідно ст.ст. 276-277 ЦПК України, питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження суд вирішує в ухвалі про відкриття провадження у справі на підставі відповідного клопотання позивача, яке має міститися у самому тексті заяви або бути подане у формі окремого письмового клопотання. Таким чином, навіть за наявності формальних критеріїв віднесення справи до малозначної суд з урахуванням конкретних обставин справи може відмовити у задоволенні такого клопотання і розглядати справу у загальному порядку.

Згідно ч. 5 ст. 279 ЦПК України, суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше. За клопотанням однієї із сторін або з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін. Тому з

урахуванням обставин учасники малозначної справи, які бажають дати усні пояснення в судовому засіданні, повинні подати суду відповідні клопотання.

Наступною особливістю малозначних цивільних справ є обмежена можливість касаційного оскарження судових рішень у таких справах, що випливає із положень пункту 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України. Так, наприклад, в ухвалі Касаційного цивільного суду Верховного суду від 06 травня 2019 р. у справі № 369/2763/17 зазначено, що: «Предметом позову у справі № 369/2763/17 є стягнення заборгованості за житлово-комунальні послуги в розмірі 55 569,48 грн. Таким чином ціна позову у даній справі не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб 192 100,00 грн. (1 921,00 грн. х 100)…Малозначна справа є такою в силу вимог закону, тому незалежно від того визнавав її такою суд першої чи апеляційної інстанції, ураховуючи, що частина шоста статті 19 ЦПК України належить до Загальних положень цього Кодексу, які поширюються й на касаційне провадження, Верховний Суд вважає за можливе визнати цю справу малозначною. Посилання на випадки, передбачені пунктом 2 частини третьої статті 389 ЦПК України за наявності яких судове рішення у малозначній справі підлягає касаційному оскарженню, касаційна скарга та додані до неї матеріали не містять. При цьому Верховним Судом досліджено та взято до уваги: ціну позову, предмет позову, складність справи, а також значення справи для сторін і суспільства й не встановлено випадків, передбачених пунктом 2 частини третьої статті 389 ЦПК України» [7].

З даного приводу, Б. Гулько вважає, що використання оціночних понять, зокрема й таких, як «суспільний інтерес», «малозначні справи» тощо, не повинно викликати пересторогу щодо наявності певних ризиків, адже, беручи до уваги високий статус Верховного Суду, у деяких випадках вирішення питання про можливість касаційного оскарження має належати до його дискреційних повноважень, враховуючи значущість справи для забезпечення єдності судової практики через призму судової процедури [1, с. 108]. З даною думкою слід погодитися, однак всім учасникам малозначних справ, та особливо їх представникам, передбачаючи можливість касаційного оскарження, потрібно звернути увагу на належну мотивацію підстав для реалізації права на касаційне оскарження того чи іншого рішення.

Висновки. Отже, можна підсумувати, що малозначні цивільні справи – новий правовий інститут цивільного судочинства, призначений сприяти оптимізації розгляду цивільних справ незначної складності.

Можливо виділити наступні особливості надання безоплатної правової допомоги у малозначних цивільних справах: 1) альтернатива вибору представника, яким згідно чинного законодавства може виступати не тільки адвокат, але й особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність; 2) належне обґрунтування представником, який не є адвокатом, можливості своєї участі у розгляді справи; 3) альтернатива вибору судом способу розгляду цивільної справи – у порядку загального або спрощеного позовного провадження; 4) необхідність підготовки та подання до суду ряду додаткових процесуальних документів: клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, клопотання про розгляд справи в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін (за необхідності); 5) обмежена можливість касаційного оскарження судових рішень у малозначних цивільних справах.

Слід наголосити на доцільності усунути термінологічні суперечності Конституції України, ЦПК України та Закону «№ 3460-VI, уніфікувавши наступні юридичні терміни «малозначні справи» (або «малозначні спори»), узгодити терміни «безоплатна правова допомога» та «безоплатна правнича допомога». Доцільно прямо закріпити на законодавчому рівні перелік осіб, які за відсутності статусу адвоката, наділені правом виступати представниками у малозначних справах у сфері безоплатної вторинної правової допомоги, включивши до даного переліку

працівників центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, представників громадських організацій (в тому числі правозахисних), а також консультантів юридичних клінік закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Гулько Б. Про практику застосування Верховним Судом інституту малозначних справ на стадії касаційного перегляду. *Право України*. 2018. №10. С.102-113.
2. Ізарова І. О. Реформи цивільного процесуального законодавства в незалежній Україні: 1991-2017. *Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К., 2017. С.18-35.
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/3460-17
4. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-viii
5. Сакара Н. Право на доступ до правосуддя у цивільних справах: правові позиції Європейського суду з прав людини та національний контекст. *Право України*. 2018. №10. С.64-79.
6. Ухвала Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області від 02.04.2019 р. у цивільній справі № 274/3912/18. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/80959286
7. Ухвала Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 06 травня 2019 р. у справі № 369/2763/17. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/81552658
8. Ухвала Татарбунарського районного суду Одеської області від 12.02.2019 р. у цивільній справі № 495/10192/16-ц. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/79782838
9. Panych N. Access to justice as illustrated by the institute of small claims: an assessment of the procedural law reform in Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*, ISSUE NO. 1 2Th/201. URL: https://doi.org/10.33327/AJEE-18-2.1-a000009

References

1. Hulko B. (2018) On the Supreme Court's Practice of Application of the Minor Case Institute at the Cassation Review Stage. *Law of Ukraine*. Kyiv, Ukraine (In Ukrainian)
2. Izarova I. (2017) Reforms of civil procedural legislation in independent Ukraine: 1991-2017 [Text] / Iryna Izarova. Materials of the international scientific and practical conference «Ukraine on the way to Europe: the reform of civil procedural legislation». Kyiv, Ukraine (In Ukrainian)
3. Pro bezoplatnu pravovu dopomohu [On Free Legal Assistance]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 2.06.2011 r. № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/3460-17 (In Ukrainian).
4. Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv [On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Code of Civil Procedure of Ukraine, the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine and other legislative acts]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 03.10.2017 r. № 2147-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-viii (In Ukrainian)
5. Sakara N. (2018) The Right of Access to Justice in Civil Cases: Principles of the European Court of Human Rights and the National Context. *Law of Ukraine*. Kyiv, Ukraine (In Ukrainian)

6. Ukhvala Berdychivskoho miskraionnoho sudu Zhytomyrskoi oblasti [Ruling of the Berdychiv city district court of Zhytomyr region] vid 02.04.2019 r. № 274/3912/18 URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/80959286 (in Ukrainian)
7. Ukhvala Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu [Ruling of the Civil Court of Cassation within the Supreme Court] vid 06 travnia 2018 r. № 369/2763/17. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/81552658 (in Ukrainian)
8. Ukhvala Tatarbunarskoho raionnoho sudu Odeskoi oblasti [Ruling of the of the Tatarbunar district court of the Odessa region] vid 12.02.2019 r. № 495/10192/16-ts. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/79782838
9. Panych N. Access to justice as illustrated by the institute of small claims: an assessment of the procedural law reform in Ukraine / Nazar Panych // Access to Justice in Eastern Europe, ISSUE NO. 1 2Th/201. URL: https://doi.org/10.33327/AJEE-18-2.1-a000009

Надійшла до редакції 30 травня 2019 р.